

УРЕДНИЦИТЕ В СЪВРЕМЕННАТА БЪЛГАРСКА СВАТБА ¹ (Превъплъщенията на диктаторите или къде е традицията!)

Цветана Ненова

Десислава Тихолова

Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл”

Емпиричният материал за настоящото съобщение е събран от интервюта с участници в съвременни сватбени обреди (1991-1997 г.). Наблюдавани са градски сватби, при които общият брой на участниците е от 40 до 100 души.

Научно-техническото и обществено развитие от последното десетилетие на ХХ век, както и медийната инвазия, налагат „увековечаването” на сватбения процес да става посредством видеозаснемане. За целта се наема видеооператор/камерамен, на който се заплаща, за да заснеме процеса и да изработи видеофилм.

Функциите на уредниците от традиционния сватбен обред са претърпели през годините значителна трансформация и контракция. В наблюдението ни влизат познатите от фолклорните парадигми на родството „по договор” уредници – побашим и помайчима, петлюри, заложници и др.

Моментите, в които се проявяват уредниците в съвременната сватба, са почти същите както и в традиционната, до периода в ресторанта, където се съчетават елементи от ритуала след венчавката. Освен от камерамена ролята се поема още от ресторантьори и оркестър. Главен уредник на сватбата, камераменът се опира на собствения си опит, натрупан при заснемане на други сватби. Със самочувствието на професионалист той налага поведенчески модели, режисира хода на действията, като по този начин обсебва повечето от функциите на традиционните уредници.

Измерения и намеси на УРЕДНИЦИТЕ

1. Намесите на главния уредник се проявяват още в домовете на булката, на младоженеца и у кума.
2. Камераменът диктува реда за тръгване и придвижване от едно място към друго като време и последователност. Той пристига пръв, а сватбарите се съобразяват с неговите изисквания и нареждания, заради участието си във филма.
3. При вземането на булката от дома ѝ, камераменът бива допуснат в „моминия град”, охраняван от нейните братя и превзема от младоженец и девер.
4. Ресторантът е мястото, където се проявяват иновациите в елементите на традиционната сватба. Сватбарската трапеза се разполага спрямо осветеността на залата.
5. Тук се изявяват и другите уредници – представители на персонала на ресторанта – собственик на заведението, оберкелнер и т.н., в зависимост от обществения статус на сватбарите. В ресторанта, както някога в дома на свекървата, уредниците въвеждат младоженците по постлана с бял плат пътека, през тунел от гирлянди или пандели, между пламъчета на свещи, нахвърляни цветя по земята и др.
6. Функциите на свекървата се поемат от ресторантьорите, които държат слова с наставления към младоженците, докато ги захранват с хляб, сол и мед – добавен заради обичая при влизане в дома булката и свекървата да намазват с мед ъглите в стаите.
7. В част от функциите на кумовете, побашима и помайчимата се вменят и ресторантьорите, и оркестърът – в момента на запойването с вино и първото „горчиво” – елемент от сватбената вечер преди свождането. Оркестърът диктува и сватбеното трапезуване – кога ще се играе на кума с пита, баница и кокошка, а на кумата – с торта.

* * *

Откритите уредници на съвременната сватба – камерамен, ресторантьори и оркестър, най-често се възприемат от останалите участници в процеса като необходими, естествено присъщи. В този смисъл категорията „диктатура” се въвежда чрез настоящото съобщение заради авторовото усещане за присъствието ѝ.

Ако уредниците не вербализират изискванията си и не проявяват възискателност към участниците, у поръчителите биха останали съмнения в техния – на уредниците – професионализъм да подредят обичайната верига така, че да гарантират качеството на събитието/филма.

Така стигаме до проблема за тоталното театрализиране на процеса, поради което проследяваме режисьорски функции, сценарии, постановки. Самите младоженци се чувстват не потопени в събитието, а актьори, „звезди”, към които е насочен обективът, увековечаващ мига (явно това е обяснението за реплика на младоженка, според която „сватбата свърши бързо”). Не се изискват много усилия, за да се установи, че и при сватбата, както при много други обреди, театрализирането сменя напрежението на сакралността. Тук обаче, то освобождава участниците от рамките на традицията, за да ги вкара в нови, съвременни, също така ограничаващи и диктаторски, но желани. И ако „втвърдеността” на традиционния обред поддържа унаследеното, за да се съхранят във времето императивите и формите му, то днес сватбарите се подчиняват на „диктата” на съвременните уредници, за да запечатат във времето себе си.

След сватбата, когато лелеяният видеофилм стане готов и отиде в ръцете на поръчалите го, във всички регистрирани случаи той става обект на внимание за дълго време. Филмът се гледа от всички участници в събитието, показва се (като компенсация?) и на непоканените. Младоженците го преживяват отново и отново – непроменимо, с всеки път свежа готовност за реакция, изцяло в руслото на фолклорната менталност.

С това ще приключим въпроса за номиниране на уредниците в съвременната сватба. Довчера непознати, оставащи анонимни и занапред диктатори, които се намесват и определят поредността в случването на най-важното събитие за най-малката клетка на обществото.

БЕЛЕЖКИ

1. Терминът „уредници на съвременната сватба” е на г-н Николай Ненов, на когото авторите благодарят и за това, че стана идеен катализатор на настоящото съобщение.